

KASUBA RÓBERT ISTVÁN

A relatív házassági akadályok szintézise az olasz és a magyar házassági jogban: kitekintéssel a kánonjogi szabályokra

Bevezető gondolatok

A házassági akadályok rendszere az egyes államok jogrendjében eltérő lehet. Az európai (keresztény gyökerű) államok esetében ezek a rendszerek nagy hasonlóságot mutatnak a római katolikus egyház kánonjogával is, mivel a kánonjog a római jogon alapuló jogrendszer, és az állami jogok sok esetben az egyházi jog szabályait recipiálták. A magyar és az olasz házassági jog esetében is így van ez: mindkét jogrendszeren belül a házassági akadályok alapja a kánonjog, ezért is tartom fontosnak azt, hogy a munkámban a két jogrendszer szabályainak összevetése mellett az alapul szolgáló kánonjogi rendelkezéseket is elemezzem.

Azonban az említett jogrendszerek összehasonlítása során nem elégséges pusztán egymás mellé állítani az egyes jogintézményeket,¹ hanem meg kell találni azt a közös funkciót, kapcsolóelemet, amely e három jogrendszert összekapcsolja.² Ez a kapcsolóelem a három vizsgált jogrendszer közös fókuszában, a házasságnak a társadalomban betöltött szerepe. A házasság az emberi élet egyik legfontosabb aspektusa, hiszen a férfi és a nő kapcsolatának, illetve a családnak is alapja. Ezt az alapot a vizsgált jogrendszerek különböző szempontok szerint kívánják megteremteni, mégis úgy, hogy azonos logikai vonal mellett haladva azonos eredményre jutnak.

Munkámban ezt a közös irányvonalat szeretném szemléltetni a relatív házassági akadályok rendszerének bemutatásán keresztül, hiszen a házasság polgári jogi és egyházjogi

¹ Vö. LACSÁN István: *Előadások jogi alappfogalmakról. Magyar jogi alapismeretek*. In: Badó Attila (szerk.): *A jogrendszerek világa-Jogi alapismeretek*. Pro Talentis Universitatis Alapítvány, Szeged, 2020. 160-161.

² Vö. FEKETE Balázs: *Az összehasonlító jogi funkcionalizmusról. Elméletörténeti vázlatkísérlet*. *Állam és Jogtudomány* 2 (2009) 199.

joghatásainak eléréshez elengedhetetlen annak érvényessége, és a felmerülő házassági akadályoknak, már a házasságkötés előtti kiszűrése is.

Fölmerülhet a kérdés, hogy milyen gyakorlati haszna van az ilyenfajta jogösszehasonlításnak? Saját szempontjaim alapján én ezt úgy határozom meg, hogy: egyrészt a jogász érdeklődést tágitja az ilyenfajta ismeretátadás, másrészt lehetőség szerint egy rálátást ad hazánkon kívüli államok joggyakorlatára és jogrendszerére, harmadrészt pedig akár alkalmazandó jogként is felmerülhet, pl. a házasságok külföldön (akár Olaszországban) magyar és olasz állampolgár között történő megkötése, vagy a külföldön kötött házasság Magyarországon történő elismerése kapcsán, mivel Magyarországon csak olyan házasság ismerhető el, amely a külföldi és a magyar házassági jog szabályainak is megfelel, és egyik jog szerinti házassági akadályokba sem ütközik. Látni fogjuk, hogy az olasz és a magyar házasságjog is mutat eltérést, még akkor is, ha az egyes jogintézmények elnevezése hasonló, vagy azonos, de tartalmukban jelentős különbség lehet.

Milyen helyzeteket tekint a házasságjog házassági akadálynak? A házassági akadályok általában zárt rendszert alkotnak az egyes házassági jogszabályokon belül, és általában két fő ágat foglalnak magába: az abszolút és a relatív házassági akadályokat. Az abszolút házassági akadályok fő ismérve, hogy mindenki számára lehetetlenné teszik a házasságkötést, ilyen akadály fennállása esetén nem lehet érvényesen házasságot kötni, és amennyiben a házasság – az akadály fennállása ellenére, valamilyen úton – létrejönne, érvénytelenítő okként hivatkozhatnak rá a felek. A relatív házassági akadályok fő ismérve viszont az, hogy egyes személyek között teszi lehetetlenné a házasságkötést, de egyes esetekben szereshető alóluk felmentés, ilyen felmentés hiányában azonban szintén a házasság megkötése után érvénytelenítő okként jelennek meg.

1. A relatív akadályok rendszere

A relatív házassági akadályok rendszere az olasz és a magyar jogrendszerben, valamint a kánonjogban is zárt, konkrétan meghatározott helyzetek jogi szabályozásából áll. Egyes esetekben mindhárom jogrendszer megengedi azt, hogy a relatív házassági akadályok tilalma alól a felek felmentést szerezhessenek. Munkám szempontjából szükséges bemutatnom a relatív házassági akadályokat a három jogrendszer tekintetében.

A magyar házassági jogban a következő relatív házassági akadályokat ismerjük: egyáltalán nem köthetnek házasságot: a testvérek, és az egyenesági rokonok; jegyzői felmentés hiányában: testvér testvéreinek vér szerinti leszármazójával; örökbefogadást megszüntető gyámhatósági határozat hiányában kötött házasság.

Az olasz házassági jogban a relatív akadályok a következők: tiltott az egyenesági rokonok egymás közötti házassága; tiltott az oldalági rokonok egymás közötti házassága a leszármazás harmadik fokáig; a házafél sérelmére elkövetett életelleni bűncselekmény miatt elítélt fél nem köthet házasságot azzal a másik féllel, akinek házastársa ellen a cselekményt elkövette, vagy ha az a fél a cselekményben közreműködött; nőkre vonatkozó tilalom: a nő a házasság felbontását követő 300 napon túl köthet csak új házasságot; és az örökbefogadás által keletkezett rokonság tilalom.

A kánonjog a relatív házassági akadályok tekintetében a következő szabályozást adja: tiltott az egyenesági rokonok egymásközötti házassága, az oldalági rokonok házassága a leszármazás negyedik fokáig, az egyenes ági sógorság akadály a miatti házasság, a köz-tisztesség akadály a okán kötött házasság, és az örökbefogadó és örökbefogadott közötti házasság egyenes ágon és az oldalág második fokáig.³

Az olasz, magyar és a kánonjogi rendszerben fellelhető akadályok nagyon hasonlóan épülnek fel, azért mert az olasz és a magyar rendszer gyökere is a kánonjog. A magyar és az olasz akadályrendszer azonban kissé eltér egymástól, viszont az olasz és a kánonjogi szabályok azonban jelentős összhangot mutatnak, mivel az olasz polgári törvénykönyv szabályait és a kánonjog szabályait, az 1929-ben az Olasz királyság és a Vatikánvárosi Állam között megkötött Lateráni Egyezményeknek megfelelően összhangba hozták, a Codice Civile 1975-ös, legutolsó módosításakor. A Lateráni Egyezmények néven ismert nemzetközi szerződést 1929-ben a Vatikán és Olaszország kötötte, hogy így rendezzék a 70 éve fennálló jogi anomáliákat a két hatalom között. Az egyezmények rendezték a Vatikán nemzetközi jogállását, elismerve területét, és vezetőjét a pápát szuverén államfőként ismerte el az olasz állam. A gazdasági megállapodás rendezte a Vatikán Olaszországban található javainak, birtokainak sorsát, és a Vatikán pénzügyi függetlenségét. A Konkordátum pedig a római katolikus felekezet vallásgyakorlásának szabályait és kiváltságait rendezte. Ezzel együtt a Katolikus Egyház államvallás jellege megszűnt Olaszországban, már az 1865-70-ben létrejövő olasz egységgel.

2. Egyes akadályok az olasz, magyar és kánonjogi rendszer szemszögéből

A relatív házassági akadályok tekintetében az egyes jogrendszerekben az akadályok elnevezése változhat, ám tartalmukat tekintve a legtöbbször hasonlóak. Az is előfordul, hogy egyes akadályok az egyik jogrendszerben megjelennek, a másikban pedig nem, vagy nem azonos módon. A következőkben az egyes relatív házassági akadályok vizsgálatát végzem el, az olasz, a magyar és a kánonjogi szabályok alapján

2.1. A rokonság és rokoni kapcsolat, sógorság

A rokonság mindhárom házassági jogrendszer tekintetében relatív, azaz csak egymás között fennálló, konkrét személyekre vonatkozó házassági akadály és érvénytelenségi ok. A Ptk. konkrétan meghatározza azokat a rokoni kapcsolatokat, amelyek esetében a házasság érvénytelen. Ezek: az egyenesági rokonok egymás közötti házassága; a testvérek egymásközötti házassága; testvér testvérenek vér szerinti leszármazójával kötött házassága; az örökbefogadónak örökbefogadottjával, az örökbefogadás fennállása alatt kötött házassága.⁴ Az egyenesági rokonok azok, akik közül az egyik a másiktól közvetlenül származik. A Ptk. nem csak a vérségi kapcsolatot vizsgálja, hiszen az nem feltétlenül követelménye a rokonságnak. Mivel az egyenesági és oldalági rokonság státuszkérdés, így

³ ERDŐ Péter: *Az egyházi törvénykönyv*. Szent István Társulat, Budapest, 2015. 1091-1094. kán.

⁴ Ptk. 4:12. §.

pl., ha a férfi betölti az apai jogállást, akkor sem köthet érvényesen házasságot az anya gyermekével, ha közte és a gyermek között nincsen vérségi kapcsolat. Ugyancsak fennáll a tilalom a féltestvérek tekintetében is, de a mostohatestvérek között nem.⁵ Az egyenesági rokonok házassága és a testvérek házassága elháríthatatlan házassági akadályt képez, ez nem hárulhat el az időmúlással sem.⁶ A testvér testvérének vérszerinti leszármazójával kötött házasság akadályá alól a jegyző adhat felmentést akkor, ha a házassággal létrejövő kapcsolat a születendő gyermek egészségét nem veszélyezteti.⁷ A Ptk. Családjogi Könyvében a rokonság fogalma nincsen meghatározva, csak az egyenesági és az oldalági rokonság fogalmát rögzíti a jogszabály. Egyenesági rokonai egymásnak azok a személyek, akik közül az egyik, a másiktól származik.⁸ Oldalági rokonok pedig azok, akiknek legalább egy közös felmenő rokona van, de ők maguk egymással nem állnak egyenesági rokonságban.⁹ Az egyenesági rokonok között tilos a házasságkötés, és ez elháríthatatlan házassági akadályt képez. E szabályozás megegyezik az olasz szabályozással, sőt a kánoni szabályozással is: e rendelkezésnek erkölcsi, társadalmi és genetikai okai vannak. Az így fennálló házassági akadályt utólagosan orvosolni sem lehet. Az oldalági rokonok tekintetében a testvérnek testvérével való házasságkötése, beleértve a féltestvéreket is szintén elháríthatatlan házassági akadályt képez, és a törvény nem biztosít lehetőséget ezen akadály orvoslására. E tilalom erkölcsi alapon tiltott, mivel az ilyen kapcsolat megalapozza a vérfertőzés bűncselekményét, illetve az egészséges utódnemzésnek is akadályá lehet. Ez a szabályozás szintén megegyezik az olasz szabályozással. Ugyanakkor a Ptk. nem tiltja az örökbefogadás útján keletkezett testvéri kapcsolat esetében, és az olyan mostohatestvérek esetében a házasságkötést, akik egyébként egymásnak nem féltestvérei.¹⁰

Az olasz jogszabályok a rokonságból fakadó házassági akadályt elháríthatatlannak tekinti, mivel az a közrendet sérti, és a külföldieknek Olaszországban kötött házasságára nézve is akadályt képez.¹¹ A rokonság meghatározása a következő: egyenesági rokonok, akik közül az egyik a másiktól közvetlenül származik, és oldalági rokonok azok, akiknek legalább egy közös felmenő rokona van. Az egyenesági rokonok nem házasodhatnak egymással sem fel menői, sem leszármazói oldalon. Ugyanakkor figyelembe kell venni azt is, hogy az olasz családi jogban a rokonsági fokokat felmenő és leszármazói oldalon is csak a rokonság hatodik fokáig számolják e fölötti és ez alatti fokokat az olasz rendelkezés jogilag már nem tekinti rokonságnak.¹² A Codice Penale 565. szakasza a vérfertőzést, mint

⁵ BENCZE Lászlóné – CSIKY Ilona – CSIKY Ottó: *A házasság megkötése, felbontása. A házastársi tartás.* HVG Orac, Budapest, 1999. 56-57.

⁶ KÖRÖS András (szerk.): *Polgári jog. Családjog.* HVG-Orac, Budapest, 2014. 56.

⁷ VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. I. köt.* Wolters Kluwer, Budapest, 2020. 717.

⁸ Ptk. 4:96. § (1) bekezdés.

⁹ BARZÓ Tímea: *A magyar család jogi rendje.* Patrocínium Kiadó, Budapest, 2017. 77-78.

¹⁰ Uo. 78.

¹¹ SESTA, Michele: *Diritto di Famiglia.* CEDAM, Padova, 2005. 54.

¹² Codice Civile Art. 77.

bűncselekményt büntetni rendeli. Az oldalági rokonok nem házasodhatnak egymással a leszármazás harmad ízéig. Nem házasodhatnak egymással: a felmenők és a leszármazók egyeneságon; testvér testvérével; nagybáty unokahúgával, nagynéni unokaöccsével; a házastársak egyenes és oldalági rokonai egymással; az örökbefogadó és az örökbefogadott személy és azok leszármazottjai; az örökbefogadott és az örökbefogadó gyermekei; az örökbefogadó és az örökbefogadott házastársai.¹³ A bíróság a harmadfokú rokonság és az oldalági affinitás (ebben az értelemben, az olasz jogszabályok a közvetlen rokonságra értik) esetében engedélyezheti a házasságkötést, az egyenesági affinitás esetében akkor lehet engedélyezni, ha a rokonság olyan házasságból származik, amelyet később érvénytelenítettek. Azokat a házasságokat, amelyeket e házassági akadályok ellenére kötöttek, jogosultak megátadni a házastársak, a szülők, a felmenő rokonok, és mindenki, akinek jogi érdeke fűződik a házasság érvénytelenségének megállapításához.¹⁴ A keresetet a házasság megkötésétől számított 1 éven belül lehet megindítani.

A kánoni szabályok alapján is tilos az egyenesági rokonok közötti házasságkötés. A kánoni jogban ez a szabályozás nem újkeletű, már az 1917-es Codex Iuris Canonici is így szabályozott, és nincs ez máshogyan az 1986-os megújított C.I.C.-ben sem. Az 1917-es C.I.C. több szempontból vizsgálja a kérdést: a szülők és gyermekek tekintetében a házasságkötés tilalmának indoka az, hogy az ilyen kapcsolat természetellenes, szégyellni való, veszélyezteti a szülők és a gyermekek együttélését, és ellene van a házasság fő céljának.¹⁵ A testvérek közötti házasság másodlagos természetjogi akadályként szintén azért tilos, mert ellenkezik a jó erkölccsel, a legtöbb nemzet tekintetében elítélendő és veszélyes a születendő magzatok tekintetében.¹⁶ A többi vérrokon tekintetében szintén erkölcsi okok, természeti okok és társadalmi okok merülnek fel. Erkölcsi okok: a vérrokonok a családi kötelékeknél fogva szorosabban kapcsolódnak egymáshoz, a köztük lévő nemi kapcsolat vérfertőzés lenne, és ezzel a családnak, mint közösségnek a lényegét forgatnák fel. A természeti okok: azért helytelen az ilyen kapcsolat, mivel a rokonok nemi kapcsolata nem tudja garantálni az utódok genetikai és szellemi egészségét. A társadalmi okok pedig: az egyház szükségesnek tartja azt, hogy a nem rokon személyek házassági kapcsolatával a társadalmi sokszínűséget biztosítsa.¹⁷ Egyenes ágon a házasság tilos az összes felmenő és leszármazó rokonok között, és ez alól a tilalom alól nem szerzhető felmentés semmilyen körülmény között sem. Oldalágon érvénytelenségi okot jelent a leszármazás harmadik fokáig. Ez megegyezik a jelenlegi olasz szabályozással. Az oldalági akadály alól a pápa adhat felmentést megfelelő és ésszerű ok alapján. Az 1917-es C.I.C. nem csak tilalmakat fogalmaz meg, hanem büntetéseket is, amelyek

¹³ Decreto legislativo 28/12/2013 n° 154, G.U. 08/01/2014.

¹⁴ MOLINARI, Giorgio Francesco – NOBILI, Riccardo – FERRARI, Giulia Leonie: *Diritto di famiglia. Il matrimonio*. SEFER Editore, Milano, 2021. 50.

¹⁵ SIPOS István – GÁLOS László: *A katolikus házasságjog rendszere*. Szent István Társulat, Budapest, 1960. 380.

¹⁶ Uo. 381.

¹⁷ Uo. 382.

közül a legsúlyosabb az, hogy aki vérrokonával kötne házasságot, a vérfertőzést követi el. A vérfertőzés alatt a kódex olyanok szexuális kapcsolatát vagy megkísérelt házasságát érti, akik olyan közeli rokonságban vagy sógorságban állnak, hogy érvényes házasságot nem köthetnek.¹⁸ Az 1986-os C.I.C. azaz a jelenleg is hatályos katolikus házasságjog tulajdonképpen fenntartja és megerősíti az előző szabályozást, ám oldalágon szűkíti az akadályok sokszorozódását.¹⁹ Így tehát egyeneságon a házasság a rokonság bármely fokán is tilos, és ha csak ennek kételye merülne fel, a házasságot akkor sem szabad megengedni. A jelenlegi szabályozás az oldalág negyedik fokáig tiltja a házasság megkötését. Az akadály az egyenesági rokonok között természeténél fogva örökös, azaz azok, akik egyszer vérrokonok, mindig azok is maradnak, ezen változtatni nem lehetséges. Így jelenleg egyházjogi szempontból nem lehetséges felmentést szerezni az egyenesági rokonság tilalma, és az oldalági rokonság tilalma alól a negyedik fokig bezárólag, ez alatt már lehet érvényes házasságot kötni.²⁰

2.2. Egyenesági sógorság akadály a olasz házassági jogban és a kánonjogban

Az olasz jog ismeri az egyenesági sógorság akadályát, amelyet a magyar házassági jog jelenleg nem tekint házassági akadálynak, de a kánoni jog igen.²¹ A Csjt. még ismerte, és elhárítható akadályként kezelte. Ez az akadály genetikai és erkölcsi megfontolásokból volt jelen. Az utódok egészsége és az elemi erkölcsi normák betartása is szempont volt, azaz olyan nem kívánt kapcsolatok létrejöttét akadályozta meg, amelyek a család és a házasság felbomlásához vezethettek volna.²² A CSJK²³-be ez a házassági akadály már nem került be, így a Ptk. hatálybalépésekor még folyamatban lévő ügyekre, a Ptké. rendelkezései alapján az új Ptk. rendelkezéseit kellett alkalmazni, és a kérelmet vissza kellett utasítani.²⁴

Az olasz rendelkezések alapján nem házasodhatnak egymással az egyik és a másik házastárs rokonai, ezt a törvény az affinitás²⁵ tilalmának nevezi, tulajdonképpen az egyenesági sógorság házassági akadályának felel meg. Az affinitás tilalmát két szempontból vizsgálja az olasz házassági jog: egyrésztől egyfajta lelki rokonságnak tekinti, a két házastárs között, és ez okból tiltja, másrésztől pedig a társadalmi megítélés, jó erkölcs szempontjából tilalmazza. Az affinitás egyenes következménye két személy házasságának.²⁶ A tilalom nem szűnik meg az egyik házastárs halálával, még akkor sem, ha nem született közös gyermekük, de megszűnik, amennyiben a házastársak házasságát felbontják vagy

¹⁸ Uo. 386.

¹⁹ KUMINETZ Géza: *Katolikus házasságjog*. Szent István Társulat, Budapest, 2002. 172.

²⁰ Uo. 174.

²¹ ERDŐ, 2015. 1092. kán.

²² Csjt. 8. §.

²³ A Ptk Családjogi Könyve.

²⁴ 2013. évi CLXXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről. 24. §.

²⁵ Rokonság, kapcsolat, pozitív értelemben.

²⁶ <https://www.altalex.com/guide/parenti-e-affini#par1> (2023.05.09.)

érvénytelenítik, viszont az egyszerű különválás nem szünteti meg.²⁷ Alapja az, hogy az egyik házastárs rokonait rokonai kapcsolat köti a másik házastárs rokonaihoz és fordítva. A házastárs a feleség húgával vagy a házastárs a férj unokatestvérével rokon. A házastársnak a másik házastárs rokonaihoz fűződő rokonsági foka mind a közvetlen, mind a melléki rokonságban ugyanúgy meghatározható, mint a vérségi leszármazás rokonsági foka. Vagyis pl., ha valaki az egyik házastárssal egyenes ágon másodfokú rokon, akkor a másik házastárssal azonos ágon azonos fokú rokonságban áll. A meny az apóssal vagy a meny a feleség anyjával közvetlen rokonságban áll első fokon.

Két szempontból érdekes számunkra az affinitás kérdése, egyrészt az affinitás tilalma alatt állók egymással nem köthetnek házasságot, másodsorban az affinitás okából a felek, egymás rokonainak tartására kötelezettek rászorultság esetén, mégpedig a következő sorrendben: házastárs; gyermekek, akár örökbefogadott, és amennyiben nincsenek, a következő leszármazottak; a szülők és ha nincsenek akkor a következő leszármazottak; örökbefogadók; menyek és vejek; após és anyós; a testvérek elsőbbséget élveznek a többi rokonnal szemben.²⁸ Illetve az affinitásból kifolyólag rokonok a gondnokság alá helyezést kérelmezhetik, vagy annak megszüntetését is kérelmezhetik.

Az 1917-es C.I.C.²⁹ az egyenesági sógorságot olyan házasságkötési képtelenségnek tekinti amely lehetetlenné teszi az egyik házastársnak a másik házastárs vérrokonaival történő házasságkötését. Az egyik házastársnak, házastársa vérrokonaival való kapcsolatát nevezzük sógorságnak, amely azonban csak akkor jön létre, ha a felek érvényes házasságot kötöttek. Az akadály kizárólag a férj és feleség vérrokonai között áll fenn, de a távolabbi leszármazók és felmenők tekintetében nem. A sógorsági leszármazást hasonló módon lehet kiszámítani, mint a rokonsági leszármazást, azzal a különbséggel, hogy ebben az esetben a közös őznek a házasságot kötő két felet kell tekinteni. Egyenesági a sógorság a két fél egyenesági vérrokonai, és oldalági a két fél oldalági rokonai között.³⁰ A sógorság bontó akadály, az egyenes ág bármely fokán, és az oldalág második fokáig. Az akadály olyan természetű, hogy az érintett házastárs halálával sem szűnik meg egyeneságon. Oldalágon a püspök adhat felmentést az akadály alól.

Az 1986-os, jelenleg hatályos egyházi törvénykönyv szintén ismeri a sógorság akadályát.³¹ A jelenlegi szabályozás szinte hasonló módon rendelkezik, mint az azt megelőző jogszabály, ám annyi módosítással, hogy bár az akadály az egyeneság bármely fokán fennáll, oldalágon már nem áll fenn. Az akadály alól nem lehet felmentést szerezni, az örökös fennáll, természetéből fakadóan, hasonlóan, mint a vérrokonság.³² Ez a szabályozás egyébként teljes egészében megegyezik az olasz szabályozással.

²⁷ Codice Civile Art.78.

²⁸ https://www.laleggepertutti.it/571330_in-quale-ipotesi-cessa-il-vincolo-di-affinita (2023.05.09.)

²⁹ DE GASPERI, Pietro (szerk.): *Codex Iuris Canonici*. Typis Poliglottis Vaticanis, Roma, 1930. 294-297.

³⁰ BÁNK József: *Kánoni jog. I.* Szent István Társulat, Budapest, 1962. 195.; SIPOS–GÁRDOS 1960. 390.

³¹ ERDŐ, 2015. 753.

³² KUMINETZ, 2002. 176.

Magyar házassági jogunk a testvér testvérének vérszerinti leszármazójával kötött házasságot is tiltja. Ez esetben az akadály csak a leszármazó oldalági rokonok között áll fenn, értelemszerűen a féltestvérek között is. Ugyanakkor az unkatestvérek közötti házasság nem érvénytelen és utólagosan nem lehet érvényteleníteni.³³ A fennálló akadály alól a területileg illetékes jegyző adhat felmentést a házasságkötés előtt, a házasságkötés után, mint érvénytelenségi ok orvosolható. Azonban a jegyző csak akkor adhatja meg a felmentést, ha azzal a születendő gyermek egészségét nem veszélyezteti: így pl. megadható a felmentés, ha a feleknek nem születhet természetes úton, vagy egyáltalán gyermeke, vagy olyan korúak, hogy az már eleve kizárja a gyermekvállalást, vagy a felek genetikai tanácsadáson vettek részt, amely alapján kétséget kizáróan igazolásra került, hogy a házasság és a nemi kapcsolat a születendő gyermek egészségét nem veszélyeztetheti.³⁴

2.3 A köztisztesség akadályai

Meg kell említenem a köztisztesség akadályát is, amely sem az olasz, sem a magyar házassági jogban nem jelenik meg, kizárólag a kánonjog szabályozza. Azért fontos beszélni e jogintézményről, mert tulajdonképpen a házasság nélküli együttélést is szabályozza, amely az élettársi közösségnek feleltethető meg.

Az akadály meghatározása az 1917-es egyházi törvény alapján: érvénytelen házasságban, vagy köztudomásúan ágyasságban (különböző nemű személyek közötti tartós nemi kapcsolat, amely együttéléssel is járhat) élő személyek házasságkötésre alkalmatlansága a másik házastárs, vagy ágyas, egyenesági vagy első és másodfokú vérrokonával. Az ágyasság esetében szükséges, hogy az nyilvános és köztudomású legyen.³⁵ Ez az akadály a rokonsághoz és a sógorsághoz hasonlóan akadályozza meg a házasság érvényes megkötését. Az akadály alapján nem köthetnek érvényesen házasságot, az érvénytelen házasságban élő fél, illetve az ágyasságban élő férfi, párja anyjával, nagyanyjával leányával és unokájával.³⁶ Ez az akadály is örökös, hiszen nem szüntethető meg, ugyanakkor pápai felmentéssel elhárítható.

Az 1986-os egyházi kódex alapján a köztisztesség akadályai ugyanazon okokból áll fenn, mint a korábbi jogszabályban.³⁷ A jogszabály az élettársi viszonytal kapcsolatban megállapítja, hogy az a házassághoz hasonlít a házasságkötés szándéka nélkül, ettől függetlenül akár élethosszan is eltarthat, és jellemezheti a kölcsönös szeretet.³⁸ A polgári házasságkötés kérdésében az egyház álláspontja más, mivel azt nem tekinti ágyasságnak, mivel megvan benne a házasságkötés szándéka és a monogámia. Ezért a polgári házasság nem tartozik a köztisztesség akadályának hatálya alá,³⁹ bár egyházjogi szempontból *matrimonium non existens*.

³³ BARZÓ, 2017. 78.

³⁴ Uo. 79.

³⁵ BÁNK, 1962. 197.

³⁶ SIPOS–GÁLOS, 1960. 397–401.

³⁷ ERDŐ, 2015. 755.

³⁸ KUMINETZ, 2002. 178.

³⁹ Uo. 179.

A kánonjogi szabályozás az olasz és magyar jogban, bejegyzett élettársi kapcsolatnak nevezett, azonos nemű személyek közötti együttélést nem ismeri, ez az együttélés nem az 'ágyasság' fogalma alá tartozik, hiszen az ágyasságot csak külön nemű személyek valószínűsíthetik meg. Az azonosnemű személyek együttélését így a kánonjog értelemszerűen nem szabályozza, vagy értékeli.

A magyar és az olasz szabályozás is megengedi az élettársi kapcsolat létesítését. A magyar Ptk. az élettársi kapcsolatot egy olyan párkapcsolati formának tekinti, amely két, egymással házasságot nem kötött, érzelmi és gazdasági közösségben élő személy között áll fenn. A Családjogi és a Kötelmi Jogi Könyv szabályozza az élettársi kapcsolat szabályait. A magyar jog a, de facto, a regisztrált és a bejegyzett élettársi kapcsolati formákat ismeri. A de facto forma akár azonos akár külön neműek számára nyitva áll. A de facto forma, magából a tényből fakadóan élettársi kapcsolat, jogi aktus nélkül. A regisztrált forma a közjegyző általi bejegyzést jelenti, míg a bejegyzett élettársi kapcsolat kizárólag az azonosnemű felek számára áll rendelkezésre.⁴⁰

Az olasz jog 2016 óta szabályozza az élettársi kapcsolatot és ismeri a bejegyzett és a de facto élettársi kapcsolatot is. A jogszabály az élettársi kapcsolat fogalmát így definiálja: "Élettársaknak tekinthető két nagykorú személy, akik stabil érzelmi alapú párkapcsolatban élnek, s akik egymást kölcsönösen érzelmileg és anyagiilag támogatják, nem állnak egymással vérségi, rokoni vagy örökbefogadáson alapuló kapcsolatban, nem házasok és nem azonos neműek párkapcsolatáról van szó." A törvény csak a bejegyzett élettársi kapcsolathoz fűz joghatásokat, de csak akkor, ha a felek teljesítik a törvényben meghatározott feltételeket: szükséges a tényleges együttélés, amelyet megfelelően igazolni szükséges. Az együttélés megszűnésekor elégséges, ha csak az egyik fél tesz erről bejelentést az önkormányzatnál. Vagyoni viszonyaikról szabadon rendelkeznek, de ehhez élettársi vagyoni jogi szerződést kell kötniük.⁴¹

A három jogrendszer gondolkodása eltérően ugyan, de szabályozza az élettársi kapcsolatot is. Az egyházijog a rövid ideig fennálló, kizárólag szexuális cselekmény végzésére irányuló, illetve olyan érvénytelen kapcsolatból létrejövő együttélést tekinti a köztisztesség akadályá alá tartozó esetnek, amely hatására a házasság méltósága csökken. Az olasz és a magyar jogi gondolkodás ugyan szabályozza az élettársi együttélést, de nem a családjog, hanem jórészt a kötelmi jog szabályrendszerében, kifejezésre juttatva azt, hogy egyrészt az élettársi kapcsolatot szerződéses viszonyként tekinti, másrészt pedig nem tekinti egyenértékűnek a házassággal.⁴²

⁴⁰ 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról.

⁴¹ Legge 20 maggio 2016, n. 76 *Regolamentazione delle unioni civili tra persone dello stesso sesso e disciplina delle convivenze*. (16G00082) <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2016-05-20;76> (2023.05.15.)

⁴² Vö. HEGEDŰS Andrea: *Polgári jog. Családi jog*. R.I.M.Á.K. Kiadó, Budapest, 2022. 175-178.; HERGER Csabáné – KATONÁNY Pehr Erika: *Magyar családjog*. Novissima Kiadó, Budapest, 2021. 132-134.; BARZÓ, 2017. 255-259.

2.4 A házasság sérelmére elkövetett életelleni bűncselekmény

Az olasz házassági jog két különleges relatív házassági akadályt ismer, amely a jelenlegi magyar házasságjogunkban ismeretlen, ugyanakkor a kánonjogban ismert és alkalmazott házassági akadály.⁴³ Az egyik ilyen akadály a *büntett akadály*. Lényege, hogy az a személy, aki abból a célból, hogy olyan valakivel, aki mással már házassági életközösségben él, házasságot köthessen, az e házasságkötés útjában álló másik házasság életére tör, és azt megöli, vagy az emberölést megkísérli és ezért a tettéért a bíróság őt elítéli.⁴⁴ Az 1996-os *Cirinná törvény* ezt a szabályt kiterjesztette az élettársi kapcsolatban élőkre is.⁴⁵ Az akadály célja, hogy ne tudjon senki hasznot húzni egy bűncselekményből azért, hogy új házasság jöhessen létre. Az akadály csak akkor áll fenn, ha a tett szándékos volt, de ha baleset történt, vagy esetlegesen a másik házasságot öngyilkosságba kergették, pl. pszichikai erőszakot alkalmaztak, de fizikait nem, akkor nem.⁴⁶ A tilalmat ezen kívül csak akkor lehet alkalmazni, ha a házasságkötés időpontjában a bírósági ítélet már megszületett.

Az érvénytelenségre a házastárs, az egyenesági felmenők, az ügyész, és mindazok hivatkozhatnak, akiknek jogi érdeke fűződik a házasság érvénytelenségéhez. Amennyiben az ítélet még nem született meg, hanem csak letartóztatás vagy vádemelés történt, a házasságot meg lehet kötni, de azt az ügyész kérésére a felmentő, vagy elmarasztaló ítélet meghozataláig a bíróság felfüggeszti. Amennyiben a vádolt fél számára kedvező, felmentő ítélet születik, akkor úgy kell tekinteni, hogy az akadály megszűnt, és a házasságot kezdetétől fogva érvényesnek kell tekinteni.⁴⁷

A büntett akadály a magyar házasságjog története szempontjából is különleges, bár a jelenleg hatályos magyar házasságjog nem szabályozza. Az 1894. évi XXXI. törvénycikkben megjelenik a fentebb leírt jogintézmény, mégpedig abszolút házassági akadályként és valóokként: a jogszabály a házastárs súlyos bántalmazása vagy élete ellen törés-ként határozza meg.⁴⁸

E törvényben keretszabályként jelenik meg a házassági akadály, amelynek kitöltésére a Btk.⁴⁹ megfelelő szakaszai voltak alkalmasak. Így akadály volt a házasságkötésnek, ha előzetesen valamely házasság a következő cselekményeket elkövette, illetve, amennyiben ezekre a házasság megkötése után derült fény az ok volt a válásra. Ezek: a gyilkossági kísérlet; ha előre megfontolt szándékkal történt; a szándékos emberölés kísérlete; ha nem előre megfontolt szándékkal történt; az öngyilkosságra rábírás; vagy ehhez eszközök szolgáltatása; a feleség méhmagzatának a férj általi, de a feleség által nem kívánt elhajtása,

⁴³ ERDŐ, 2015. 1090. kánon.

⁴⁴ BONILINI, Giovanni: *Manuale di diritto di famiglia*. UTET, Torino, 2022. 58.

⁴⁵ La legge 20 maggio 2016 n. 76 c.d. „legge Cirinnà” Art. 1. cf. (4) d)

⁴⁶ DI PIRRO, Massimiliano: *Compendio di diritto di famiglia*. Edizioni Giuridiche Simone, Napoli, 2021. 65.

⁴⁷ MOLINARI, 2021. 50.

⁴⁸ 1894. évi XXXI. tc. a házassági jogról. 13. §.

⁴⁹ 1878. évi V. törvénycikk 280. § és 282. §.

vagy megölése, úgy, hogy ezzel a nő életét veszélyeztette (abortuszra kényszerítés); illetve, ha mindezeket terhes nő sérelmére követték el; és a mérgezés.⁵⁰

A Csjt. nem tartotta jelentősnek ezt a házassági akadályt a jogszabálysövegben alkalmazni, feltehetően azért, mert idejétmúltnak, és korszerűtlennek tekintette. Valóban elenyésző számban fordulhatnak elő ilyen esetek, hiszen az egyszerűbb megoldás a házasság felbontása, szükségtelenné teszi. Ugyanezen állásponton van a CSJK is, amely szintén nem alkalmazza, mint házassági akadályt. Az olasz jogban azért szerepel házassági akadályként, mert 1975-ig nem volt lehetőség a házasság felbontására, így esetlegesen gyakrabban előfordulhatott a házasság befejezésének és a szabad állapot előidézésének ilyen megoldása is.

Az 1917-es egyházi törvénykönyv úgy fogalmazza meg a büntett akadályát, hogy az minősített házasságtörés és a hitvesgyilkosság bűncselekményének keveréke, amelyet már a római jog is tilalmazott. Célja a házasság szentségének védelme, és a házastársi hűség biztosítása, amely nem természetjogból, vagy a Biblia alapján azonosítható jogból vezet le a kánonjog, hanem ez kizárólag egyházi akadály. Az akadály abban áll fenn, hogy azok, akik a büntett részesei voltak, ne tudjanak hasznot húzni tettükből, azaz nem tudjanak házasságot kötni. Ez az elgondolás jelenik meg az olasz házassági jog hasonló szabályozásában. Azonban az egyházi szabályozás négy fajtáját ismeri ennek az akadálynak: a házassági ígérettel kapcsolatos házasságtörés, a házasság kísérletével kapcsolatos házasságtörés, a házastárs meggyilkolásával kapcsolatos házasságtörés, és a közösen elkövetett hitvesgyilkosság. A házassági ígérettel kapcsolatos házasságtörés, abban az esetben áll fenn, ha az elkövetőknek legalább egyike már érvényes házasságban él, a házasság kísérletével elkövetve a büntett akkor áll fenn, ha a felek, annak tudatában kísérelnek meg újabb házasságot kötni, hogy már van fennálló házasságuk. A házastárs meggyilkolása esetében az akadály akkor áll fenn, ha a két fél egymással bűnszövetségben tör a másik házastárs életére, vagy mindkét fél részt vett a gyilkosságban, és a házastársak érvényesen megkötött házasságban élnek.⁵¹ A büntett akadály a tisztán egyházjogi jellegű, így lehetséges alóla a felmentés, ám az egyházjog nem állapít meg büntetés arra az esetre sem, ha a házasságot mégis megkötik.⁵²

Az 1986. évi egyházi törvénykönyv, a hatályos jogi szabályozásban eltörölte a házasságtöréssel kapcsolatos eseteket és csak a gyilkosságra vonatkozó szabályozást hagyta meg.⁵³ Ezen eset kapcsán két irányt határoz meg a kódex: a hitvesgyilkosság közös együttműködéssel a házasságkötés szándékával és annak szándéka nélkül. Ez négy tényállást jelent: elkövetett gyilkosság konkrét személlyel való házasságkötés céljával, egy másik személy házastársának meggyilkolása azért, hogy azzal a személlyel az elkövető házasságot köthessen, fizikai vagy erkölcsi közreműködés a felek valamelyike házastársának

⁵⁰ 1894. évi XXXI. tc. a házassági jogról. 78. §.

⁵¹ BÁNK, 1962. 189.; SIPOS–GÁLOS, 1960. 372.

⁵² SIPOS–GÁLOS, 1960. 373.

⁵³ Vö. ERDŐ, 2015. 753.

meggyilkolásában a házasságkötés céljával és ugyanez a házasságkötés nélkül.⁵⁴ Ahhoz, hogy a büntett akadálya fennálljon szükséges, hogy a cselekmény szándékos, tudatos, vétkes és beszámítható legyen; a bűncselekménynek bevezetettnek kell lennie, vagyis a cselekmények a házasság felbontásával kell végződnie. Az új szabályozás alapján is adható felmentés az akadály alól, ugyanakkor a büntett alóli felmentés kizárólagosan a Szent-széknél van fenntartva. Szentszéken itt a Vatikánt kell érteni, a pápa a megfelelő vatikáni kongregáción keresztül adja meg a felmentést.

2.5. Nőkre vonatkozó ideiglenes házasságkötési tilalom, és az apaság vélelme

A *tempus lugendi* (latinul „sírás ideje”) a házassági kötelék megszűnésétől kezdődő idő-intervallumból áll, amelyen belül a nő számára az új házasság megkötésének akadályát határozzák meg. A *Codice Civile* 89. szakasza⁵⁵ szabályozza azt, hogy a gyermek apjának személyével kapcsolatos bizonytalanságok elkerülésének érdekében, a nő az előző házasságának halál okából való megszűnése, felbontása vagy érvénytelenítése esetén a halál időpontjától számított 300 napon belül, illetve a felbontást vagy az érvénytelenséget kimondó bírósági határozat jogerőssé válásától számított 300 napon belül nem köthet újabb házasságot.⁵⁶ A rendelkezés célja az úgynevezett *turbatio sanguinis* (az apasággal, az apa személyével kapcsolatos zavar, kétség) megakadályozása, azaz annak elkerülése, hogy az esetlegesen születendő gyermek apjának személye kétségesse váljék. Az olasz és a magyar házassági jogban is az apaság vélelme elsődlegesen az anya házasságának tényére alapul, tehát a gyermek apjának az anya férjét kell tekinteni, az ellenkező bizonyításáig. Ha azonban a házasság felbomlik, vagy a halál okán megszűnik, szükséges megvárni a 300 napot, mivel az ezen időszakon belül született gyermek apjának az anya férjét kell tekinteni. A 300 nap a várandósság időszakának természetes folyamatára való tekintettel került kialakításra. A házassági akadály nem áll fenn akkor, ha: a 300 napon belül a gyermek megszületik⁵⁷, vagy az anya a terhesség megszakítására irányuló egészségügyi beavatkozáson megy keresztül, vagy természetes módon elvetél. Az abortusz esetében a bíróság döntése és/vagy az egészségügyi hatóság engedélye szükséges, az ezzel kapcsolatos rendelkezéseket a 194/1978. számú törvény szabályozta, e jogszabály előtt Olaszországban az abortusz bűncselekmény volt. Az állam tanácsadó központokat hozott létre az anyák döntésének elősegítésére. Az abortusz a fogantatástól a kilencvenedik napig lehetséges, amennyiben a terhesség veszélyeztetné az anya testi vagy lelki egészségét, akár egészségi állapotával, akár gazdasági, akár szociális vagy családi körülményeivel, vagy a foganta-

⁵⁴ KUMINETZ, 2002, 169.

⁵⁵ *Gazzetta Ufficiale Serie Generale* n. 79. 04-04-1942, Regio Decreto 16 marzo 1942 n. 262. Codice Civile: Non può contrarre matrimonio la donna, se non dopo trecento giorni dallo scioglimento o dall'annullamento del matrimonio precedente, eccettuato il caso in cui il matrimonio è stato dichiarato nullo ai sensi dell'art. 123.

⁵⁶ SESTA, 2005, 57. és 79.

⁵⁷ Codice Civile Art. 234.

tás körülményeivel, vagy a fogantatás anomáliáinak vagy fejlődési rendellenességeinek előreljzéseivel kapcsolatban.⁵⁸

Nem áll fenn a házassági akadály akkor, ha a házasságot valamelyik fél nemzőkép-telensége miatt érvénytelenítették.⁵⁹ Az akadály alól felmentés nyerhető, amennyiben szülész-nőgyógyász orvos igazolja azt, hogy a nő nem várandós, illetve, ha a házasságot megszüntető ítélet kimondja, hogy a férj az említett 300 napon belül feleségével nemileg nem érintkezett, illetve vele együtt sem élt. Az akadály ellenére kötött házasság nem válik automatikusan érvénytelenné, viszont közigazgatási bírság kiszabását teszi lehetővé a C. C. az ily módon a házasságkötésben közreműködő anyakönyvvezetővel és a házastársakkal szemben.⁶⁰ Kétség esetén az apaság eldöntésének folyamata a magyar házasságjogban apasági vélelmeken keresztül történik. A magyar jogban szintén elsődleges apasági vélelem az anya házasságán alapuló: vagyis apának azt a férfit kell elsődlegesen tekinteni, akinek a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt időszak egésze vagy egy része alatt az anyával házassági kötelékben állt, akár úgy is, hogy nem éltek végig együtt.⁶¹ A Ptk., a fogamzási idő kezdetét a születéstől visszafelé számított 300. napra teszi.

A magyar családi jog hasonló módon szabályozza az apaság véelmét, ugyanakkor nem teszi házassági akadállyá, célja az olasz jogi rendelkezéshez hasonlóan, az apaság körüli zavarok, kétes helyzetek elhárítását célozza. Az olasz rendelkezés az anyát azért tiltja el ideiglenesen a házasságkötéstől, hogy az apa személye kétséget kizáróan megállapítható legyen. A magyar jogintézmény is ezt a célt szolgálja, de más szempontból közelíti meg a kérdést, amikor az apaság véelméhez köti a fogantatás kérdését. A magyar rendelkezések szerint a házasság érvénytelensége nem érinti az apaságot, míg az olasz szabály szerint, az érvénytelenség megszünteti az akadályt. Az apaság véelme csak az apaság megállapítására irányuló perben⁶² dönthető meg. A pert az anya, a gyermek, a gyermek leszármazója, annak halála után és az apa kérelmezheti. A per szabályait a polgári perrendtartás szabályozza.⁶³ Minden más apasági vélelem, csak az anya házasságán fennálló vélelem után következik, mivel az apasági vélelmek szigorú sorrendet követnek: így az emberi reprodukciós eljárásban való részvétel, a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat és végül a bíróság döntése csak az anya házasságán alapuló vélelem után következhet.

⁵⁸ Legge maggio 1978, n. 194 Tutela sociale della maternità ed interruzione volontaria della gravidanza Art. 5. <https://www.altalex.com/documents/leggi/2008/05/09/tutela-sociale-della-maternita-ed-interruzione-volontaria-della-gravidanza> (2023.05.18.)

⁵⁹ SESTA, 2005. 80.

⁶⁰ Codice Civile Art. 140.

⁶¹ Vö. HEGEDŰS, 2022. 204.; HERGER, 2021. 146-147.; BARZÓ, 2017. 283-284.

⁶² Ptk. 4:104. §.

⁶³ 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról 465-471. §§.

2.6 Az örökbefogadás által keletkezett rokonság

Az örökbefogadás az örökbefogadó és az örökbefogadott között rokonságot keletkeztet. Az örökbefogadás tilalma azonban a felnőttek örökbefogadására vonatkozik az olasz házassági jogban. Alapvetően Olaszországban is gyermekeket lehet örökbe fogadni, így a felnőtt örökbefogadása különleges eset. Felnőttet akkor lehet örökbe fogadni, ha az örökbefogadónak nincsen törvényes leszármazója⁶⁴, és az, aki örökbe fogadni szeretne betöltötte 35. életévét és legalább 18 évvel idősebb az örökbefogadottnál.⁶⁵ Az örökbefogadáshoz az örökbefogadott beleegyezése is szükséges. Az örökbefogadás az azt kimondó rendelet keltétől lép hatályba. A döntés megszületéséig az örökbefogadó és az örökbefogadott is visszavonhatja hozzájárulását. Az örökbefogadást megszüntető okok között eredetileg szerepelt a *Codice Civile*-ben az az eset, ha az örökbefogadó és az örökbefogadott házasságot kötöttek, ám ezt a cikkelyt az 1983. évi 184-es törvénnyel hatályon kívül helyezték. Így önmagában a házasságkötés ténye nem szünteti meg az örökbefogadást, ahhoz csak a bíróságnak van joghatósága, és ugyanazokat a szabályokat kell alkalmazni, mint a gyermekek örökbefogadása esetében. természetesen abban az esetben is ezek a szabályok érvényesülnek, ha az örökbefogadó a 16. életévét betöltött kiskorú örökbefogadottjával akarna házasságot kötni. Az eljárni a területileg illetékes fiatalkorúak bírósága fog.⁶⁶

A *Codice Civile* 74. szakaszát⁶⁷ 2012. évi 219. törvény oly módon változtatta meg, hogy a felnőttek örökbefogadása esetében, az örökbefogadás nem keletkeztet rokonságot az örökbefogadó családjá és az örökbefogadott között. E gondolkodást követve tehát elképzelhető pl. az örökbefogadott és az örökbefogadó vérszerinti gyermeke közötti házasságkötés is, vagy más felmenő vagy leszármazó rokonával való házasságkötés is.⁶⁸ Egyetlen kizáró ok ebben az esetben az, ha az örökbefogadó általörökbefogadott másik személlyel szeretne összeházasodni, aki az örökbefogadottnak egyben vérszerinti testvére is, de ez az eset a felnőttek örökbefogadás esetén nem áll fenn. Így ez a korlátozás csak a 16.életévét betöltött kiskorú örökbefogadása esetében elképzelhető.

Az örökbefogadás megszüntetése az azt elrendelő határozat jogerőre emelkedésétől hatályosul, és kiterjed a következőkre: az örökbefogadott gyermek jogállása megszűnik, és az örökbefogadott gyermek elveszti vezetéknévét, öröklési és tartási jogát (valamint az örökbefogadás megszünte után született gyermekei is), illetve elveszíti az örökbefogadó vezetéknévét is, amelyet az az örökbefogadás során megszerezett. Ezek a következménye

⁶⁴ Az olasz Alkotmánybíróság ezt a cikkelyt a tekintetben alkotmányellenesnek minősítette, hogy az is fogadhat felnőttet örökbe, akinek egyébként van törvényes leszármazója – Cassazione civile, sez. I, sentenza 3 aprile 2020, n. 7667.

⁶⁵ Codice Civile Art. 291.

⁶⁶ Legge 4 maggio 1983, n. 184 „*Disciplina dell'adozione e dell'affidamento dei minori*”. <http://www.comune.jesi.an.it/MV/leggi/1184-83.htm> (2023.05.11.)

⁶⁷ Codice Civile Art. 74.

⁶⁸ <https://www.altalex.com/documents/leggi/2014/06/09/filiazione-naturale-la-legge-che-equipara-figli-naturali-a-legittimi#art1> (2023.05.12.)

ex nunc hatályúak, ám egy esetben nem érvényesülnek, amennyiben az örökbefogadó a bírósági határozat megszületése előtt meghal, akkor a határozat hatályosulása után csak az örökléssel kapcsolatban érvényesül.⁶⁹

Az örökbefogadás az olasz joghoz hasonlóan a magyar jogrend szerint is rokonságot keletkeztet az örökbefogadó szülő és az örökbefogadott személy között.⁷⁰ Az így keletkező szülő-gyermek kapcsolat házassági akadályt képez, azaz a felek nem köthetnek érvényesen házasságot az örökbefogadás megszűnéséig. Az örökbefogadás házassági akadályát kizárólag az örökbefogadó és az örökbefogadott között áll fenn, amely akadálnak erkölcsi okai vannak.⁷¹ Tekintettel arra is, hogy az örökbefogadó és örökbefogadott között egyenesági rokonság jön létre, az akadályt nem az egyenesági rokonságból fakadó érvénytelenségi okból kell levezetni, mivel a Ptk. kifejezetten nevesíti, – ugyancsak a Csjt. is – hogy az akadály csak az örökbefogadó és örökbefogadott áll fenn. Így pl. nem áll fenn érvénytelenségi ok két örökbefogadott testvér házasságkötésekor csak akkor, ha egyébként vér-rokonok is. De az örökbefogadott gyermek és vérszerinti egyenes ági rokonai közötti házasság továbbra is érvénytelenséget okoz, mivel ez erkölcsi anomáliát és egészségügyi veszélyeket rejthet, illetve büntetőjogi felelősséget is felvet.⁷²

Az örökbefogadásból eredő érvénytelenségi ok megszűnik, amennyiben az örökbefogadást kölcsönös kérelemre felbontják. Logikusan a házasságkötés elősegítése érdekében csak a kölcsönös kérelemre történő felbontás jöhet szóba, mivel mindkét fél érdeke az, hogy házasságot köthessenek. A Ptk. kiskorúságra vonatkozó rendelkezését úgy kell értelmezni, hogy a 16. életévét betöltött kiskorú esetében alkalmazható, aki gyámhatósági engedéllyel házasságot köthet, de csak akkor bontható fel az örökbefogadás, ha az a kiskorú érdekeit szolgálja.⁷³ A felnőttkorú örökbefogadott esetében pedig természetesen nincs ilyen feltétel, azt a kérelemre a gyámhatóság felbonthatja, sőt ebben az esetben a vér szerint szülők meghallgatása sem szükséges, míg a kiskorú esetében igen.

Az eljárást a területileg illetékes gyámhivatal folytatja le, aki a Gyvt.-ben meghatározott érintettek meghallgatásával hozza meg döntését. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény 128.§-a szerint a gyámügyi eljárásban meg kell hallgatni a szülőt és más törvényes képviselőt, a gondozót, a korlátozottan cselekvőképes gyermekeket, a cselekvőképeségében a gyámügyi eljárásban felmerülő jognyilatkozat tekintetében részlegesen korlátozott személyt és az ítélőképessége birtokában levő cselekvőképtelen gyermekeket, továbbá minden esetben azt, akivel szemben kötelezettséget kívánnak megállapítani, valamint – szükség szerint – a gyermek más közeli hozzátartozóit. A meghallgatást a Gyvt. szabályai alapján kell lefolytatni és felvett jegy-

⁶⁹ CALVIELO, Elisa: *L'addizione di maggiorenne*. <https://egregioavvocato.it/articoli/diritto-civile/diritto-della-persona-della-famiglia-e-dei-minori-separazioni-divorzi-unioni-civili-adozioni/1%E2%80%99adozione-di-maggiorenne-476> (2023.05.11.)

⁷⁰ HEGEDŰS, 2022. 230-231.

⁷¹ VÉKÁS, 2020. 717.

⁷² KÖRÖS, 2014. 55.

⁷³ Ptk. 4:138. §.

zökönyvnek tartalmaznia kell, kiskorú esetében a gyám kijelölését, az örökbefogadottra és leszármazóira vonatkozó, a névviselésről és a családi állapotról szóló rendelkezéseket, illetve az okokat a körülményeket, amelyekből megállapítható, hogy az örökbefogadás felbontásának nincsen akadálya.⁷⁴

Az örökbefogadás az azt kimondó határozat hatályosulásával megy végbe. A határozatban kifejezett meg kell határozni azt, hogy az örökbefogadás felbontása kik tekintetében megy végbe, és annak a megállapítását, hogy az örökbefogadás felbontásával felélednek a leszármazáson alapuló rokonságból származó azon jogok és kötelezettségek, amelyek az örökbefogadással megszűntek, de a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek nem állnak helyre.⁷⁵ A felbontás kihat az örökbefogadóra, az örökbefogadó rokonaira, az örökbefogadottra és az örökbefogadott leszármazóira.

Az örökbefogadás felbontása után lehetőség nyílik a házasság megkötésére, amennyiben az ehhez szükséges további törvényi feltételek fennállnak: tehát az örökbefogadott nagykorú, vagy 16 évnél idősebb, és a gyámhatóság engedélyezte a házasságkötést stb.

A kánonjog az örökbefogadás akadályát tágabb értelemben vizsgálja és a törvényes rokonság akadályaként definiálja. Ez a megkülönböztetés azért szükséges, mert az 1917-es egyházi törvénykönyv még ismerte a lelki rokonság jogintézményét is, amely a keresztszülő és a megkeresztelt személy között jött létre, és szintén házassági akadályt képezett.⁷⁶

A törvényes rokonság egy bontó akadály a kánonjogban, amely az örökbefogadó és az örökbefogadott között jött létre, és terjedelme akkora volt, mint amelyet a polgári törvények megállapítottak.⁷⁷ A törvényes rokonság az örökbefogadó és az örökbefogadott között valóságos rokonságot keletkeztet, és a kánonjog azt teljesen az állami törvények szabályozásának veti alá, tehát a kánonjogban is ugyanazon szabályok vonatkoznak az örökbefogadásra, mint ahogyan azt az adott állam joga szabályozza.

Az akadály akkor szűnt meg, ha az örökbefogadást felbontották, vagy az alól a pápa felmentést adott. Az akadály fennállott az örökbefogadó és az örökbefogadott között és az örökbefogadó és az örökbefogadott házastársa között. Magyarországon 1946-ban az Elnöki Tanács a 45. sz. törvényerejű rendelettel⁷⁸ hatályon kívül helyezte a Házassági törvény 18.§-ban⁷⁹ meghatározott házasságkötési tilalmat.

A hatályos kánonjog szerint a törvényes rokonság alapja kizárólag az örökbefogadás lehet.⁸⁰ Az 1986-os egyházi törvénykönyv egyszerűsíti a házassági akadályt, mivel az ezt megelőző szabályozás túl bonyolult volt, és mivel összhangba hozta az állami és az

⁷⁴ 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról 48. §.

⁷⁵ Gyer. 48. § (3) e) és f) pontok.

⁷⁶ SIPOS–GÁLOS, 1960. 403–412.

⁷⁷ Uo. 412–413.

⁷⁸ *Magyar Közlöny* 193–194. (1950) 1100.

⁷⁹ 1894. évi XXXI. törvénycikk a házassági jogról 18. §.

⁸⁰ ERDŐ, 2015. 755.

egyházi törvényeket, így országonként különbözött a törvényes rokonság akadályának megítélése.⁸¹

Az új kódex a törvényes rokonságot érvénytelenítő akadálynak tekinti, és függetleníti az egyházi szabályozást az állami szabályozástól. Az akadály célja védeni az erkölcsöt, a család méltóságát és a családtagok közötti kapcsolatok tisztességét. Az akadály terjedelme: egyenes ágon minden fokon jelen van, oldalágon a leszármazás második fokáig, azaz az örökbefogadó saját gyermekei, és az örökbefogadott között áll fenn. Ugyanakkor ez az akadály is örökös, tehát ha egyszer fellépett, akkor nem szűnik meg akkor sem, ha az örökbefogadást az állami törvények alapján megszüntnek is kell tekinteni.⁸²

Összefoglaló gondolatok

Tanulmányom azzal a céllal készült, hogy az olasz és magyar illetve az egyházi házassági jogban fellelhető különbségeket és hasonlóságokat bemutathassam. A házassági akadályok rendszerének ismeretéből kitűnik, hogy akár egyetlen házassági akadály fennállása is már előzetesen megakadályozhatja a házasság érvényes megkötését, és a házasság megkötése után érvénytelenségi okként szolgál. Az olasz, a magyar és az egyházi házasságjogban a házassági akadályok jelentős katalógusát találjuk, amelyek egyes rész-szabályozásaikban teljesen meg is egyezhetnek. A házasságot érvénytelenítő abszolút és relatív házassági akadályok zárt rendszert alkotnak, amelyek fennállása esetében a házasságot nem lehet érvényesen megkötni. Ez mindhárom bemutatott jogrendszer szabályozása szerint igaz. Az olasz konkordátum házasságtekintetében különösen is figyelembe kell venni a római katolikus egyházjogban található házassági akadályokat is, amelyek szintén a házasság érvénytelenítésének okai lehetnek. Az 1929-ben megkötött olasz-vatikáni egyezmények (Lateráni Egyezmények) alapján, Olaszországban a katolikus lelkész előtt kötött egyházi házasság polgári jogi joghatással is jár, azaz az állam elismeri az így kötött házasságot polgári jogilag érvényes házasságnak.

Az olasz, a magyar és az egyházi jog egymáshoz hasonlóan az érvénytelenségi okokat érdemi okoknak tekintik, így kizárólag ezekre hivatkozva lehet a házasságot megtámadni, illetve érvényteleníttetni. Érdemi okra a házassági akadály ellenére létrejött házasság tekintetében lehet hivatkozni, és a házasság érvénytelenségének megállapítását kérni a bíróságtól, illetve ezek a házassági akadályok válhatnak később érvénytelenséget kiváltó okká.⁸³ Az olasz házassági jog sok olyan akadályt is alkalmaz ugyanakkor, amelyek alapvetően az egyházi jogban találhatók meg: ez lineáris következménye az 1929-es Lateráni Egyezményeknek, hiszen ekkor, és ezt követően, a *Codice Civile*⁸⁴ módosításai, az olasz polgári házassági jogot és a római katolikus kánonjogot közelítették egymáshoz, az átjárhatóság elősegítésére. Az olasz a magyar és a kánoni szabályok összevetése a jogász

⁸¹ KUMINETZ, 2002. 181.

⁸² Uo. 182.

⁸³ HEGEDŰS, 2022. 66.; Di Pirro, 2021. 63.

⁸⁴ Olasz Polgári Törvénykönyv.

érdeklődésen kívül, a joggyakorlatban is hasznosítható tudást ad számunkra, és tágitja nemzetközi rálátásunkat egyes államok jogi gondolkodására, illetve a jogásztársadalom nagy része előtt ismeretlen, vagy kevésbé ismert vallási szempontú jogi gondolkodásra is. Segít megismerni házasságjogunk gyökereit, és az abban szabályozott jogintézmények fejlődésének irányát.